

Högsta domstolen om islamisk brudpenning (*mahr*)

1. Inledning

Den sedan flera decennier pågående invandringen till Sverige från muslimska länder, som dessutom intensifierats under de senaste åren, har medfört att svenska domstolar i ökad omfattning ställs inför frågor kopplade till islamisk familjerätt. Den 29 mars 2017 meddelade Högsta domstolen (HD) två med spänning avvaktade domar i mål nr *T 1861-15* och *T 2415-15*, avseende tvister om utfående av *mahr* (s.k. islamisk brudpenning eller morgongåva). I enlighet med islamisk rätt (*sharia*), som helt eller delvis ligger till grund för familjerätten i ett större antal länder, utgör *mahr* ett obligatoriskt inslag i varje äktenskapskontrakt och därmed också en förutsättning för äktenskapets giltighet. *Mahr* innebär att mannen överför eller åtar sig att överföra viss egendom till hustrun. Storleken och typen av denna egendom omfattas av parternas avtalsfrihet och kan variera alltifrån föremål av rent symboliskt ekonomiskt värde, exempelvis en bukett rosor, till avsevärda penningbelopp. Den avtalade tidpunkten för egendomens utgivande kan också variera, exempelvis vid äktenskapets ingående, vid äktenskapets upplösning eller när som helst på hustruns begäran.

Omständigheterna i de två målen var mycket likartade. Båda paren gifte sig i Iran och alla inblandade var vid tiden för vigseln iranska medborgare. I varje par hade en av de blivande makarna hemvist i Iran, medan den andra maken (i det ena målet hustrun, i det andra mannen) sedan länge hade varit bosatt i Sverige. I äktenskapskontrakten åtog sig mannen att som *mahr* till hustrun utge dels vissa närmast symboliska objekt (ett exemplar av Koranen, en spegel och ett par ljusstakar) vilka skulle överlämnas i anslutning till äktenskapets ingående, dels ett antal guldmynt värda ungefär 1,5 miljoner svenska kronor som skulle ges ut vid hustruns anfordran. Makarna hade redan vid tiden för äktenskapets ingående för avsikt att bosätta sig i Sverige, men den i Iran bosatta maken flyttade till Sverige först flera månader senare efter att ha fått svenskt uppehållstillstånd. Äktenskapen upplöstes så småningom genom svensk äktenskapsskillnad, varpå hustrun inför svensk domstol krävde mannen på utbetalning av överenskommen *mahr*. Detta gav upphov till frågan om hustruns krav skulle prövas enligt iransk eller svensk rätt. HD-avgörandet i mål nr *T 1861-15* är en mellandom begränsad till denna lagvalsfråga, medan domen i mål nr *T 2415-15* går vidare och även prövar det aktuella *mahr*-avtalets giltighet enligt den tillämpliga (*in casu* svenska) lagen. Beträffande den kollisionsrättsliga problematiken är båda domarna i det närmaste identiska, inklusive uppdelningen av texten i numrerade stycken.

2. Kollisionsrättslig kvalifikation av *mahr*

Dagens svenska internationella privaträtt innehåller inte någon särskild, vare sig lagfäst eller oskriven, kollisionsregel (lagvalsregel) om just *mahr*, låt vara att en sådan har föreslagits i litteraturen.¹ Man måste därför ställa frågan om detta rättsinstitut möjligtvis kan hänföras till någon befintlig svensk kollisionsregels bredare sakliga tillämpningsområde. Med hänsyn till att olika delar av rättsordningen har sina egna kollisionsregler, vilka kan utmynna i tillämpning av olika länders lagar, är svaret på frågan om tillämplig lag således beroende av om tvister om *mahr* i internationellt privaträttsligt avseende kan kvalificeras som rörande äktenskapliga förmögenhetsförhållanden, kapitaliserat engångsunderhåll eller något annat (exempelvis ett rent förmögenhetsrättsligt avtal). Något tidigare HD-avgörande därom finns inte. Av underinstansernas få domar är det endast två hovrättsavgöranden som ansetts värda att bli publicerade, nämligen RH 1993:116 och RH 2005:66. De två hovrätterna kvalificerade därvid *mahr* på olika, till synes oförenliga sätt. I RH 1993:116 kom Hovrätten över Skåne och Blekinge fram till att den med hänsyn till vad som framkommit om institutet *mahr* (i domen kallat *mohar*) skulle pröva denna enligt samma rättsordning som i enlighet med dåvarande oskrivna svenska kollisionsregler var tillämplig på underhåll mellan makar, medan Hovrätten för Västra Sverige ansåg i RH 2005:66 att *mahr* omfattades av kollisionsreglerna i lagen (1990:272) om internationella frågor rörande makars och sambors förmögenhetsförhållanden (LIMF).

Enligt de nya HD-domarnas stycke 10 skall kvalifikationen som huvudprincip ske enligt svensk lag. HD noterade att *mahr* kan ha olika syften och vara utformad på olika sätt, vilket gör att den inte behöver ses som ett enhetligt rättsinstitut utan bör ses ”i ett helhetsperspektiv och satt i sitt sammanhang”. Dess syfte kan t.ex. vara att bidra till en förmögenhetsutjämning mellan makarna, men också att säkra hustruns försörjning efter äktenskapets upplösning. Kvalifikationen bör enligt HD ske med utgångspunkt i avtalets ordalydelse och dess ändamål när det ingicks.

Eftersom avtal om *mahr* utgör en nödvändig del av ett islamiskt äktenskapskontrakt, har direkt samband med äktenskapet och inte skulle ha träffats förutan äktenskapet kan det enligt HD sällan kvalificeras som en fråga på det rent förmögenhetsrättsliga rättsområdet. Beträffande gränsdragningen mellan äktenskaps rättsverkningar och underhåll hänvisade HD till ett par avgöranden från EG-domstolen, vilka dock inte handlade om *mahr* och dessutom rörde domsrätt och inte tillämplig lag.² Dessa avgöranden torde kunna förstås så att det i första hand är ändamålet med avtalet som är avgörande. Enligt HD kan bl.a. sättet hur

¹ Se Mosa Sayed i *European Challenges in Contemporary Family Law*, Intersentia 2008, s. 187–208, som vill behandla *mahr* som en särskild avtalstyp underkastad lagen på avtalsorten.

² Se *de Cavel v. de Cavel*, mål 143/79, och *van den Boogaard v. Laumen*, mål C-220/95.

det omtvistade beloppet bestämdes härvid få betydelse. Om hänsyn då togs till kvinnans förväntade behov och mannens förväntade förmåga, så tyder det på att syftet var att *mahr* skulle fungera som ett engångsunderhåll. I de aktuella målen fick *mahr* dock närmast ses som en reglering av vissa förmögenhetsrättsliga rättsverkningar av äktenskapet och tillämplig lag fick enligt HD följaktligen bestämmas med ledning av kollisionsreglerna i LIMF.

Det är möjligt att denna flexibla kvalifikation av *mahr* i viss mån kan förklara skillnaden mellan de två ovannämnda svenska hovrättsdomarna. Det är vidare osäkert huruvida HD:s resonemang om att *mahr* inte behöver ses som ett enhetligt institut kan tolkas innebära att man i fråga om ett och samma *mahr*-avtal, med beaktande av avtalets syfte(n) och andra omständigheter i det enskilda fallet, kan dela på det överenskomna *mahr*-beloppet på det sättet att en del därav kvalificeras som avseende underhåll och en annan del behandlas som avseende den förmögenhetsrättsliga ordningen i äktenskapet. En sådan delning skulle kunna leda till att de två delarna skulle prövas enligt olika länders lagar, vilket vore mindre praktiskt men borde inte utan vidare förkastas. EG-domstolen har exempelvis använt sig av en liknande delning av en klumpsumma vid tillämpningen av 1968 års Brysselkonvention om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område, vars domsrättsregler var tillämpliga på tvister om familjerättslig underhållsskyldighet men inte på tvister om makars förmögenhetsförhållanden.³

3. Tolkning av 4 § 1 st. LIMF

Efter att HD på det beskrivna sättet kommit fram till att *mahr* i de aktuella fallen omfattades av LIMF återstod ett par frågor avseende LIMF:s tolkning. Till att börja med fick man pröva om makarna inte ingått ett indirekt (underförstått) men giltigt lagvalsavtal i enlighet med LIMF:s 3 §, som tillåter makar eller blivande makar att skriftligen överenskomma att deras äktenskapliga förmögenhetsförhållanden skall underkastas lagen i en stat där någon av dem vid tiden för avtalets tillkomst hade hemvist eller var medborgare. HD kom fram till att något sådant lagvalsavtal inte hade ingåtts, eftersom paragrafens skriftlighetskrav sätter en gräns för en tolkning som inte har stöd i ordalydelsen. Tillämplig lag fick därför bestämmas med hjälp av LIMF:s 4 § 1 st., som hänvisar till lagen i den stat där makarna tog hemvist ”när de gifte sig”. Trots att den i Iran bosatta maken inte flyttat till Sverige förrän åtskilliga månader efter äktenskapets ingående ansåg HD med hänsyn till makarnas avsikt att bosätta sig i Sverige att de tagit hemvist här redan när de gifte sig. Svensk rätt förklarades således vara

³ Se *van den Boogaard v. Laumen*, mål C-220/95.

tillämplig på makarnas förmögenhetsförhållanden och därmed också på det mellan dem träffade *mahr*-avtalet (se avsnitt 4 nedan).

HD:s tolkning av LIMF får betecknas som förnuftig. Detta gäller särskilt tolkningen av lagens 4 § 1 st., där HD även kunde stödja sig på lagförarbetena.⁴ Det är inte ovanligt att den utomlands bosatta maken, trots det nygifta paret gemensamma intentioner att snarast möjligt bosätta sig i Sverige, hindras att omedelbart flytta hit av sådana teknikaliteter som väntan på uppehållstillstånd, försäljning av bostad och bohag osv. Det vore mindre rimligt att låta sådana omständigheter påverka bestämmande av tillämplig lag, i varje fall om dröjsmålet inte räknas i år utan i månader. En helhetsbedömning av omständigheterna i de aktuella fallen, bl.a. makarnas gemensamma bakgrund, kan visserligen tänkas tyda på att saken hade en närmare anknytning till Iran än till Sverige, men 4 § 1 st. LIMF föredrar förutsebarhet framför flexibilitet och tillåter inte en avvikelse på denna grund från den lagfästa kollisionsregeln.⁵

Såvitt gäller det av hustrun påstådda indirekta lagvalsavtalet till förmån för iransk rätt skulle man i och för sig kunna hänvisa till analogisk tillämpning av Rom I-förordningens artiklar 3(5), 10 och 11 och argumentera för att frågan om lagvalsavtalets rent civilrättsliga (i motsats till kollisionsrättsliga) giltighet borde avgöras enligt iransk lag, men man måste hålla med HD om att skriftlighetskravet i LIMF:s 3 § knappast uppfylls genom att själva äktenskapskontraktet är skriftligt om parternas lagvalsavsikt inte på något sätt kommer till uttryck däri.

4. Mahr-avtals giltighet enligt materiell svensk rätt

Av 5 § 1 st. LIMF framgår att en rättshandling mellan makar avseende deras förmögenhetsförhållanden är giltig om den stämmer överens med den lag som är tillämplig på dessa förhållanden när rättshandlingen företas, dvs. i de aktuella målen svensk lag. Detta gav upphov till två frågor, som HD besvarade i mål nr T 2415-15.

Den första frågan var om *mahr*-avtal av den aktuella typen uppfyllde de sedvanliga kraven enligt materiell svensk familjerätt. HD konstaterade att avtalet inte var ett giltigt äktenskapsförord, eftersom ett sådant reglerar gränsdragningen mellan enskild egendom och giftorätts gods och inte kan avse en konkret betalningsförpliktelse. Skulle man uppfatta avtalet som avseende en gåva är det ogiltigt enligt äktenskapsbalkens 8 kap. 2 §. Avtalet har enligt HD vissa likheter

⁴ Se prop. 1989/90:87 s. 44.

⁵ Jfr t.ex. den *escape clause* som i fråga om förmögenhetsrättsliga avtal finns i artikel 4(3) i Europaparlamentets och rådets förordning nr 593/2008 om tillämplig lag för avtalsförpliktelser (Rom I-förordningen).

också med ett avtal om en partiell framtida bodelning, men är i så fall ogiltigt enligt äktenskapsbalkens 9 kap. 13 §. Vid strikt tillämpning av svensk rätt är *mahr*-avtal av den aktuella typen således ogiltiga.

Den andra frågan föranleddes av att LIMF:s 5 § 1 st. enligt förarbetena inte skall tolkas motsatsvis. Att rättshandlingen inte är giltig enligt svensk materiell rätt innebär inte utan vidare att den är ogiltig, eftersom man bör vara återhållsam med att underkänna ”rättshandlingar som makarna med visst fog har utgått från skall gälla”.⁶ HD övervägde därför om det aktuella *mahr*-avtalet trots allt inte borde erkännas. Makarna kunde antas ha förutsatt att avtalet skulle bli giltigt och dess underkännande kunde få stora och oförutsedda återverkningar för dem, särskilt när det rörde sig om ett stort värde. Att avtalet gällde i länder som tillämpar islamisk rätt men inte i Sverige kunde enligt HD också tänkas leda till praktiska problem. Å andra sidan konstaterade HD att en tillämpning av avtalet av det aktuella slaget skulle innebära avsevärda avsteg från den svenska familjerättsliga regleringen, som präglas av en restriktiv syn på makars avtal om framtida förmögenhetsöverföringar. HD pekade vidare på att personer har sin starkaste anknytning till det land där de lever och att det föreligger ett nära samband mellan familjelagstiftningen och socialrätten. Det skydd för hustrun som kan följa av *mahr* uppnås i svensk rätt inte genom avtal utan genom lagstiftning. HD:s slutsats blev därför att avtalets giltighet skulle prövas fullt ut enligt svensk rätt och att avtalet följaktligen var ogiltigt.

5. HD:s uttalanden om internationell privaträtt i allmänhet

HD-domarnas stycken 9–11 bildar ett särskilt avsnitt med rubriken ”Allmänt om domsrätt och tillämplig lag”. Avsnittet, trots att det är relativt kort och dessutom till stor del består av *obiter dicta* avseende frågeställningar vilka egentligen inte aktualiserats i målet, ger ett viktigt bidrag till den svenska internationella privaträttens mera allmänna läror. HD:s förtjänstfulla uttalanden på dessa punkter innehåller i och för sig inte några revolutionerande nyheter, men de är icke desto mindre av stor betydelse eftersom de tillkännager HD:s principiella uppfattning rörande en del allmänna internationellt privaträttsliga problem beträffande vilka det hittills kunnat råda delade meningar.

Beträffande svensk domsrätt uttalar HD i domarnas stycke 9 att den normalt förutsätter ett svenskt rättskipningsintresse, vilket dock inte hindras av att tvisten rör ett rättsinstitut som saknar direkt motsvarighet i svensk rätt. Resonemanget om svenskt rättskipningsintresse, där HD hänvisar till sina liknande uttalanden i NJA 2015 s. 798 och NJA 2016 s. 779, kan naturligtvis vara av direkt praktisk betydelse endast i sådana fall där svensk domstol inte är bunden

⁶ Se prop. 1989/90:87 s. 46.

av entydiga lagfästa svenska eller EU-rättsliga domsrättsregler. Uttalandet om rättsinstitut som saknar direkt motsvarighet i svensk rätt (s.k. typfrämmande rättsinstitut) överensstämmer med tidigare praxis, exempelvis RH 1993:116 där Hovrätten över Skåne och Blekinge kom fram till att den omständigheten att *mahr* är ett typfrämmande rättsinstitut ”bör inte hindra svensk domstol att tillämpa institutet”. Det är dock intressant att HD behandlar detta problem i samband med domsrätsfrågan snarare än i samband med frågan om tillämplig lag, vilket kan bero på att man i äldre svensk litteratur stundom menat att det i dessa fall saknas svensk jurisdiktion ”då något svenskt rättskipningsintresse ej kan skönjas”.⁷ Uppfattar man frågan som endast avseende svensk domsrätt betyder HD:s ställningstagande egentligen bara att mål om typfrämmande rättsinstitut inte bör avvisas, samtidigt som man inte uttryckligen tar ställning till huruvida anspråk grundade på sådana rättsinstitut kan bifallas eller nödvändigtvis måste ogillas. Den moderna inställningen är dock att även i svensk rätt okända rättsinstitut kan prövas och ges verkan av svensk domstol, under förutsättning att detta har stöd i den tillämpliga (normalt främmande) lagen och inte strider mot svensk *ordre public*.⁸

Om svensk domstol är behörig behöver tvistefrågan kvalificeras som tillhörande ett visst rättsområde, vilket enligt HD-domarnas stycke 10 som huvudprincip skall ske enligt svensk lag. Att kvalifikationen normalt bör ske enligt *lex fori*, dvs. i Sverige enligt svensk lag (man borde kanske hellre tala om svensk juridisk begreppsapparat) överensstämmer i princip med den i svensk internationell privaträtt redan rådande allmänna uppfattningen,⁹ låt vara att tingsrätten i RH 1993:116 ansåg det förhållandet att *mahr* ”enligt muslimsk rätt, åtminstone i praktiken, ses som en av de personliga rättsverkningarna på grund av äktenskapet” tala för att även svensk domstol skulle kvalificera den på motsvarande sätt.

Enligt HD-domarnas stycke 11 bör svensk domstol i en tvist med internationell anknytning i allmänhet självmant uppmärksamma frågan om tillämplig lag. Parterna i ett dispositiv tvistemål, dvs. mål där förlikning enligt svensk intern rätt är tillåten, har enligt HD å andra sidan möjlighet att vid tiden för domstolsprövningen av tvisten komma överens om tillämplig lag för denna. Parternas samstämmiga förklaring i sådana mål om att svensk rätt skall tillämpas bör enligt HD godtas av domstolen, förutsatt att det finns en anknytning till Sverige. Ett sådant medgivande får enligt HD inte utan vidare återkallas i högre instans. Det viktigaste i HD:s resonemang på denna punkt är att frågan om tillämplig lag i princip skall uppmärksammas *ex officio*, dvs. även om den på grund av förbiseende eller annan anledning inte tagits upp av parterna. HD gör härvid ingen skillnad mellan dispositiva och indispositiva mål. Detta överensstämmer

⁷ Se Hjalmar Karlgren, Kortfattad lärobok i internationell privat- och processrätt, 5 uppl., Lund 1979, s. 158.

⁸ Se Michael Bogdan, Svensk internationell privat- och processrätt, 8 uppl., Stockholm 2014, s. 88–91 med vidare hänvisningar.

⁹ Se Bogdan a.a. s. 55–64 med vidare hänvisningar.

såväl med befintlig hovrättspraxis (se RH 2014:34) som med den traditionella uppfattningen i den svenska litteraturen,¹⁰ men i den nyare litteraturen överväger den motsatta åsikten¹¹ att tillämpning av utländsk rätt, åtminstone i dispositiva mål, förutsätter att den begärs av parterna eller någon av dem. HD:s formulering att svensk domstol bör ”självmant uppmärksamma” frågan om tillämplig lag kan förstås på olika sätt. Rimligtvis betyder den åtminstone att domstolen självmant tar upp frågan med parterna och därmed bereder dem möjlighet (eller snarare tvingar dem) att ta ställning därtill. Bristen på parternas enighet i lagvalsfrågan leder sedan naturligtvis till att domstolen tillämpar den lag som den svenska kollisionsregeln hänvisar till. Parterna i ett dispositiv tvistemål, om de vid tiden för domstolsprövningen är eniga om tillämpning av svensk lag, kan dock som sagt undvika tillämplig utländsk rätt, vilket exempelvis kan vara rimligt av processekonomiska skäl om tvisteföremålet är av så begränsat värde att det inte motiverar den kostnad och den tidsutdräkt som utredningar om utländsk lag skulle föranleda. Denna lagvalsmöjlighet av närmast processuell karaktär (s.k. *accord procédural*) torde vara av betydelse först och främst i sådana dispositiva mål där parterna enligt svensk internationell privaträtt inte har rätt att ingå bindande lagvalsavtal redan före tvistens uppkomst eller där deras valmöjlighet före tvistens uppkomst är begränsad till vissa rättssystem (se t.ex. ovan nämnda 3 § LIMF, som tillåter parterna att välja endast mellan lagen i de stater där någon av makarna hade hemvist eller var medborgare när avtalet ingicks). Förutsättningen att tvisten skall ha en anknytning till Sverige torde normalt vara uppfylld eftersom frågan endast kan aktualiseras om svensk domstol har domsrätt. Det kan dock tänkas att HD är beredd att gå längre än så, eftersom dess formuleringar synes tillerkänna parter i dispositiva tvistemål möjlighet att ”vid tiden för domstolsprövningen komma överens om tillämplig lag”, utan att uttryckligen begränsa valmöjligheten till just svensk rätt.

6. Avslutande anmärkningar

Att HD underkände det i mål nr T 2415-15 aktuella avtalet bör inte förstås innebära att *mahr*-avtal helt allmänt skall förvägras rättsverkan här i riket. Sådana avtal kan tänkas gälla här t.ex. om de enligt LIMF är underkastade utländsk rätt eller om de med hänsyn till sitt syfte inte omfattas av LIMF utan uppfattas som avseende underhållsskyldighet, allt naturligtvis under förutsättning att erkän-

¹⁰ Se Bogdan a.a. s. 38–42 med vidare hänvisningar.

¹¹ Se Michael Hellner, Rom II-förordningen, Stockholm 2014, s. 287; Maarit Jänträ-Jareborg, Svensk domstol och utländsk rätt, Uppsala 1997, s. 174–178; Lennart Pålsson, Romkonventionen, Stockholm 1998, s. 131. Det till stöd för denna åsikt åberopade HD-avgörandet NJA 1993 s. 341 utgjorde dock inte ett klart ställningstagande till problemet och det framgår av akterna att parterna under rättegången varit eniga om att svensk rätt skulle tillämpas.

andet i det konkreta fallet inte skulle strida mot svensk *ordre public*. Avtalen kan knappast helt allmänt anses stötande mot svenska grundvärderingar: att viss *mahr* görs till en förutsättning för att kvinnan skall vara villig att ingå äktenskap behöver ur etisk synvinkel inte vara märkligare än att många människor i Sverige inför stundande äktenskap ställer krav på äktenskapsförord med visst innehåll.

I mål nr T 2415-15 underkände HD även hustruns invändning att det skulle stå i strid med Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna att fränkänna avtalet rättslig verkan. HD pekade härvid bl.a. på att konventionen inte innebär en skyldighet att tillämpa olika normer för olika grupper på grund av religionstillhörighet och att hustrun i målet åtnjöt skydd enligt såväl svensk äktenskapsrätt som det svenska socialförsäkringssystemet.

Det förekommer att *mahr*-avtal av kulturella eller religiösa skäl ingås mellan i Sverige bosatta svenska medborgare med muslimsk bakgrund, trots att någon tillämpning av utländsk lag i dessa fall överhuvudtaget inte kommer i fråga. HD:s klagörande att typiska *mahr*-avtal inte uppfyller äktenskapsbalkens krav torde innebära att även dessa avtal är juridiskt ogiltiga om de hänförs till äktenskapsrätten.

Avslutningsvis bör nämnas att LIMF den 29 januari 2019 i princip kommer att ersättas av den nya EU-förordningen nr 1016/1103 av den 24 juni 2016 om genomförande av ett fördjupat samarbete på området för domstols behörighet, tillämplig lag samt erkännande och verkställighet av domar i mål om makars förmögenhetsförhållanden.¹² Denna förordnings kollisionsregler skall dock i enlighet med övergångsbestämmelsen i artikel 69(3) endast tillämpas med avseende på makar som ingår äktenskap eller väljer tillämplig lag på sina förmögenhetsförhållanden efter den 29 januari 2019, vilket innebär att kollisionsreglerna i LIMF under flera decennier framöver sannolikt kommer att tillämpas oftare än förordningen. Huruvida *mahr* kommer att anses falla inom den nya förordningens tillämpningsområde beror på den autonoma EU-rättsliga tolkningen av förordningens artikel 3(1)(a), där makars förmögenhetsförhållanden definieras som ”förmögenhetsförhållanden mellan makar och i makars förhållande till tredje man, som en följd av äktenskapet eller dess upplösning”. I förordningens premiss 18 förklaras närmare att dess tillämpningsområde bör omfatta alla civilrättsliga aspekter av makars förmögenhetsförhållanden, såväl den löpande förvaltningen av makarnas egendom som avveckling av den, i synnerhet till följd av att makarna separerar eller att en make avlider. Detta bör inkludera inte bara rättsregler som makarna inte får avvika ifrån, utan även dispositiva rättsregler och frivilliga regler som makarna kan ha kommit överens om i enlighet med tillämplig lag. Denna beskrivning torde rimligtvis inbegripa majoriteten

¹² För en kortfattad beskrivning av den nya förordningen se Michael Bogdan, Svensk Juristtidning 2016 s. 621–630.

av typiska *mahr*-avtal, men sista ordet om förordningens tillämpningsområde kommer naturligtvis att yttras först när frågan prövas av EU-domstolen.

Michael Bogdan